

Бектурова Э.О.

**БОЛОЧОК БАШТАЛГЫЧ КЛАСС МУГАЛИМИНИН СОЦИАЛДЫК-
БААЛУУЛУКТУК ЖАНА КЕСИПТИК САПАТТАРЫН КАЛЫПТАНДЫРУУ
ПРОЦЕССИН БАШКАРУУ**

Бектурова Э.О.

**УПРАВЛЕНИЕ ПРОЦЕССОМ ФОРМИРОВАНИЯ
СОЦИАЛЬНО-ЦЕННОСТНЫХ И ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КАЧЕСТВ
БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ**

О.Е. Bekturova

**DEPARTMENT OF SOCIAL AND VALUE OF FORMATION AND COMPETENCIES
OF FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS**

УДК: 371. 04

Макалада болочок башталгыч класс мугалиминин социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарын калыптандыруу процессин башкаруу жөнүндө сөз болот. Негизги көңүл педагогикалык этикага, тарбиялоого комплекстүү мамиле кылууга бурулат.

Негизги сөздөр: *болочок башталгыч класс мугалими, социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттар, сапаттарды калыптандыруу процессин башкаруу, педагогикалык этика, сапаттарды тарбиялоого комплекстүү мамиле кылуу.*

В статье идет речь об управлении процесса формирования социально-ценностных и профессиональных качеств будущего учителя начальных классов. Основное внимание уделяется на педагогическую этику, на комплексное отношение к воспитанию.

Ключевые слова: *будущий учитель начальных классов, социально-ценностные и профессиональные качества, управление процессом формирования качеств, педагогическая этика, комплексное отношение к воспитанию качества.*

The article is talking about the management of the process of formation of socially-valuable and professional qualities of future teacher of initial classes. Focuses on teaching ethics in an inclusive attitude to education.

Key words: *future teacher of initial classes, social values and professional qualities, managing the process of forming qualities, pedagogical ethics, holistic attitude to education quality.*

ЖОЖдо болочок башталгыч класс мугалиминин социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарын калыптандыруу процессин башкарууну өркүндөтүү жолдору менен каражаттарын ар тараптуу талдоо кесиптик педагогикалык этиканын маңызы менен мазмунун кыска карап чыгуусуз ойго келбейт. Педагогикалык этика көйгөйү аз изилденгендердин бири болуп саналат. Бул көйгөйдүн ар кыл аспектери И.Я. Писаренконун [4], С.С. Уткиндин [8], В.Н. Чернокозованын [9] эмгектеринде каралган.

Педагогикалык этика – этика илиминин салыштырмалуу өз алдынча бөлүмү. Ал педагогикалык моралдын өзгөчөлүктөрүн иликтейт, педагогикалык ишмердүүлүктө жалпы адамзаттык моралдын жалпы принциптерин ишке ашыруунун бөтөнчөлүгүн айкындайт да, педагогикалык моралдын өзгөчө прин-

циптерин камсыздайт, анын кызматтарын, этикалык категориялардын мазмунунун бөтөнчөлүгүн ачат.

Педагогикалык этикада мугалимдин социалдык-баалуулуктук сапаттарына, анын коомго, өз кесиби-не, окуучуларга жана алардын ата-энелерине, өз кесиптештерине жана педагог катары өзүнө карата жүрүм-турумуна тийиштүү коом көп кылымдар бою иштеп чыккан адептик ченемдерди айырмалоо зарыл.

Ошентип, педагогикалык этиканы педагогдун бүткүл ишмердүүлүгүндөгү анын жүрүм-турумундагы адептик баалуулуктар жөнүндө илим катары аныктоого болот. Педагогикалык этиканын изилдөө предмети педагогдун кесиптик моралы болуп саналат, анын өзгөчөлүктөрү педагогикалык кесиптин коомдук мамилелердин тутумундагы орду жана ролу менен аныкталат.

Педагогикалык ишмердүүлүктө педагогдун жеке өрнөгү – тарбиялануучуларда адептик идеалды калыптандыруунун биринчи шарты. Кесиптик таасир кылуу объектинин өзгөчө мүнөзү педагогикалык практикада педагогдун моралдык багыт алуусуна талапты жогорулатууну: жогору өздүк тартипти, белгилүү бир өзүн чектөөнү, жеке турмушуна өзгөчө көзөмөлдү шарттайт. Окутуучулук кесипте башталгыч класс мугалими өз беделин түшүрүп албай, өзүнө жол берүүчү «майда» нерсе жок, ал эми беделсиз, А.С. Макаренко айткандай, тарбиячы жок [3, с. 182].

Биз педагогдун адептик-кесиптик мамилелеринин бүткүл жыйындысынан анын *окуучуларга мамилеси* жетектөөчү, аныктоочу болорун белгилегенбиз. Дал ушул мамиледен анын кесиптик ишмердүүлүгүнүн ийгилиги көз каранды болот. Окуучуларга болгон сүйүү жооп катары педагогго карата сүйүүнү жаратат. Эгер башталгыч класс мугалими өзүндө ишине жана окуучуларына болгон сүйүүнү жуурулуштурса, ал – өркөндүү мугалим [6].

Өз кесиби-не болгон сүйүү – башталгыч класс мугалиминин эң башкы моралдык осуяттарынын бири. Ал программалык материалдан тарбиялоочулук учурларды көрүүгө жана колдонууга тийиш. В.А. Сухомлинскийдин ою боюнча, педагогдун инсанынын гуманисттик багытталгандыгы зор мааниге ээ болот [6, с. 199].

Педагогикалык ишмердүүлүк башталгыч класс мугалиминен тынымсыз кесиптик өсүүнү талап кылат. Топтолгон билимдер менен тажрыйбага ишенбей, *тынымсыз өзүнүн үстүнөн иштөө талабы*, мугалимдин кесиптик кодексинен бекем орун алган. Педагогдун эмгегинин практикалык шарттары анын адептик өзүн тарбиялоосун, мүнөзүн калыптоосун, өзүндө мугалимге зарыл сапаттарды калыптандыруусун, аларды өркүндөтүүсүн, тереңдетүүсүн талап кылат.

Адептик аң-сезимдин *педагогдун кесиптик намысы* өңдүү түшүнүгү бөтөнчө мазмунга каныктырылат. Бул, баарыдан мурда, адистин коом тарабынан да, анын өзү тарабынан да моралдык баалануусу.

Педагогикалык этиканын башка принциптеринин ичинен кыйла маанилүүсү *педагогикалык гуманизм* болуп саналат. Мугалимдик иштеги педагогикалык гуманизм – жалпы эле гуманизмдин курамдык бөлүгү. К.С. Сатпаев бул сапаттын төмөнкү аныктамасын сунуштайт: «Педагогикалык гуманизм өзүнө кесипти сезүүнү сактоо билгичтигин, камкорлукту, сылыктыкты, айланадагыларга көңүл бурууну, аларды түшүнүү жана ишенүү, класстык жамаат жана айрым окуучулар менен мамилени жолго коюу билгичтигин, балдардан жакшыны көрүү, аларга «оптимисттик гипотеза» менен мамиле кылуу жөндөмдүүлүгүн, окуучуларга болгон сүйүүнү, талаптуу мамилени жана алардын инсанын сыйлоону; чыдамдуулукту, сабырдуулукту, жупунулукту, ойлору менен жосундарынын изгилигин камтыйт» [5, с. 36]. Анын пикири боюнча, педагогикалык гуманизм – бул адамды сүйүүнүн бийик формасы.

Педагогикалык этиканын саналып өткөн жана башка көптөгөн ченемдери, принциптери башталгыч класс мугалиминде коомдун бардык нугу менен, анан болочок башталгыч класс мугалими даярдалуучу ЖОЖдо тарбияланат.

ЖОЖдун студенти – эртеңки мектеп мугалими. Ал өсүп келаткан муунду окутуу жана тарбиялоо миссиясына даярдалат. Мугалимдин астында турган милдеттерди майнаптуу аткаруу үчүн студент жогорку окуу жайда эле кесиптик-педагогикалык билимдерге, билгичтиктерге, көндүмдөргө ээ болууга, мугалимге зарыл социалдык-баалуулуктук сапаттарды калыптандырууга тийиш.

Педагогдун кесиби бийик социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарды талап этет. Анын эмгегинин натыйжасы педагогдун инсанынын сапаттарынан бөлүнгүс. Бул мезгил өткөн сайын эскирбестен, улам байып отуруучу, ар бир конкреттүү-тарыхый доордо жаңыча ишке ашырылуучу эрежелердин бири.

Болочок башталгыч класс мугалиминин социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарын калыптандыруучу негизги, максатка багытталган факторлордун катарында ЖОЖдогу окуу процесси, адептик-тарбиялык өңүттөгү атайын иш-чаралар комплекси, педагогикалык практика жана өзүн өркүндөтүү турушат.

Студенттерди адептик тарбиялоодо комплекстүү мамиле кылуу зарыл. Азыркы мезгилде комплекстүү мамилени жалпы эле адептик тарбиялоого эмес, анын ар бир жеке багытына да колдонуу көйгөйү коюлууда.

«Комплекс» латынчадан которгондо «байланыш», «бириктирүү», ошондой эле «тутум», «жыйынды» дегенди да туюнтат. Мындан комплекстүү мамиле элементтерди бардык компоненттери өз ара байланышкан, белгилүү бир орун ээлешкен жана бири бирине өз ара таасир кылышкан тутум түзүүчү бир бүтүнгө бириктирүү дегенди билдирери айкын болот.

Биз студенттерди адептик-кесиптик тарбиялоо процессин жетектөөгө комплекстүү мамиленин төмөнкү кырларын ажыраттык:

1. Болочок адистерде социалдык-баалуулуктук сапаттарды тарбиялоо жана калыптандыруу болочок башталгыч класс мугалиминин гармониялуу өнүккөн инсанын калыптандыруу тутумунун курамдык бөлүгү болуп саналат.

2. Студенттерди социалдык-баалуулуктук жана кесиптик тарбиялоо тутумдуу, комплекстүү мамилени талап кылуучу изилдөөнүн өз алдынча чөйрөсү катары чыгат.

3. Уюштуруучулук кыры – тарбиялоонун субъекттеринин кызматтарын макулдашуу жана чегин ажыратуу, үзгүлтүксүздүк, уланмалуулук, тартиптештирүү, координациялоо жана күч-аракетти бириктирүү талаптары менен жетектөө практикасы. Бул аспект болочок башталгыч класс мугалиминин социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарын калыптандыруунун майнаптуулугунун эң маанилүү көрсөткүчтөрүнүн бири болуп саналат.

Инсандын социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарын калыптандыруунун максаты менен милдеттери коомдогу социалдык-экономикалык өзгөрүүлөр, коомдун маданий деңгээлин жогорулатуу, студенттердин окуу, тиричилик шарттарын жакшыртуу менен биримдикте чечилерин эске алуу керек.

ЖОЖдун шартында болочок башталгыч класс мугалиминин социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарын калыптандырууга көптөгөн факторлор таасир этет.

ЖОЖдо билим берүүнүн окуу пландарында окуп-үйрөнүү каралган пайдубалдуу илимдер студенттердин жалпы дүйнөкөрүмүн калыптандырууга жана алардын жалпы билим берүүчү (мисалы, философия, укук, социология, культурология ж.б.) жана атайын (мисалы, математика, азыркы кыргыз тили ж.б.) илимдер боюнча билимдерди алуусуна кызмат өтөйт. Алар болочок башталгыч класс мугалимдеринин педагогикалык ишмердүүлүккө жалпы жана атайын даярдалгандыгын көтөрүү үчүн кубаттуу каражат болуп саналат.

Квалификациялуу адистин адептик жана кесиптик калыптануусунда маанилүү ролду элдин этноруханий мурасы ойной алат. Элдин күнүмдүк жашоосу ар кыл салттарды, каадаларды, ырым-жырымдарды колдонуу руханий-адептик аң-сезимди калыптандырууга жаркын из калтырарын көрсөтөт. Мындай иш-

чаралар чоң адамдардын да, өсүп келаткан муундун да адептик калыптануусуна активдүү таасир кылат.

«Этнопедагогика – эл массаларынын өсүп келаткан муунду тарбиялоо тажрыйбасы жөнүндө, алардын педагогикалык көз караштары жөнүндө илим, тиричиликтин педагогикасы жөнүндө, үй-бүлөнүн, уруктун, уруунун, элдин жана улуттун педагогикасы жөнүндө илим», – деп жазат академик Г.Н. Волков [2, с. 7.]. Демек, этнопедагогика болочок башталгыч класс мугалиминин социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарын түптөөгө чоң таасир көрсөтө алат.

Болочок башталгыч класс мугалиминин социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарын калыптандыруу процессин башкаруу анда психологиялык-педагогикалык маалыматты тутумдуу кайра иштетүүнү алуунун негизинде жүрөт. Башкарууда жетектөөчү роль ЖОЖдун профессордук-окутуучулук курамына берилет.

Психологиялык-педагогикалык маалымат – бул адептик жана кесиптик тарбиялоо процессин башкаруу үчүн зарыл кабарлардын жыйындысы. Педагогикалык тутумда башкаруучу тутумча тарбиялоонун субъектиси, башкарылуучу тутумча – тарбиялоонун объектиси болуп саналат. Башкаруунун каражаты – тарбиялоо процессинин каражаттарын бирдиктүү тутумда колдонуу менен тарбиялоонун субъектеринин жана объекттеринин атайын уюштурулган ишмердүүлүгү катары окуу-тарбиялоо процесси. Социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарды калыптандыруу процессин педагогикалык башкаруунун мааниси тарбиялоонун субъектинин педагогикалык тутумда пайда болуучу милдеттерди аңдоосунда, ошол милдеттерди чечүү жолдорун аныктоосунда жана аларды практикада чечүүнү камсыздоосунда жатат. Социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарды калыптандыруу жеке таанымдык жана практикалык милдеттерди (көйгөйлөрдү) чечүүнүн негизинде анын максатына жетишүү процесси болот. Ал бир нече этаптан турат.

Биринчи этап – милдеттерди коюу. Чечүү процессин бул этапта бир нече өз алдынча жеке милдеттерди чечүү катары элестетүүгө болот: тарбиялоонун объектинин абалын аныктоо, маанилүү социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттар менен мамилелерди аныктоо, аларды баалоо, ал же бул социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттардын (абалдардын) пайда болуу себептерин, шарттарын, мүнөзүн жана көрсөтүлгөн сапаттар менен мамилелердин өнүгүү тенденцияларын айкындоо; конкреттүү педагогикалык максатты аныктоо; болочок мугалимдин социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарынын баштапкы шарттары менен калыптангандык деңгээлдерин аныктоо. Суроолордун бир бөлүгүнө жоопторду тарбиянын субъектиси кыйынчылыксыз алат. Бул суроолор алынып ташталат, ал эми аларга жооптор милдетти чечүүнүн баштапкы шарттары катары каралат. Тарбиячы атайын изденүүнүн натыйжасында гана жооптор берүүсү зарыл болгон калган суроолордун жыйындысы, болочок башталгыч класс мугалиминин социалдык-баалуулуктук

жана кесиптик сапаттарын калыптандыруунун баштапкы көйгөйүн түзүшөт. Биринчи этаптын акыркы жеке милдети биринчи үч милдетти ойдо же жазуу түрүндө чечүүнүн натыйжаларын жуурууда жатат, ал төрт бөлүктү камтыйт, атап айтканда – башкаруу объектинин баштапкы абалын (диагнозд); башкаруу объектинин кааланган түпкү абалын (максатты); педагогикалык таасир кылууну долбоорлоо жана жүзөгө ашыруу үчүн баштапкы маалыматтарды (шартты); педагогикалык таасир кылууну долбоорлоо жана жүзөгө ашыруу үчүн изделүүчү маалыматтарды (көйгөйдү) – сыпаттоо.

Экинчи этап педагогикалык чечимдерди кабыл алууда жана болочок адистин социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарын калыптандыруу процессин пландаштырууда жатат. Ал төмөнкү негизги жеке милдеттерден турат:

1. Адептик-кесиптик максатка жетишүү ыгын тандоо.
2. Болочок башталгыч класс мугалиминин ишмердүүлүгүн долбоорлоо.
3. Тарбиянын субъектинин ишмердүүлүгүн долбоорлоо.
4. Окуу-тарбиялык маалыматты долбоорлоо.

Үчүнчү этаптын маңызы милдетти чечүү планын практикада, тарбиячы менен тарбиялануучулардын биргелешкен ишмердигинде жүзөгө ашырууда турат. Тарбиялоонун субъекти болочок башталгыч класс мугалимин тарбиялоонун объектин башкарат.

Ишмердүүлүктүн түпкү өнүмүнүн ишмердүүлүктүн объектиси менен өз ара аракеттешүү мүнөзү боюнча педагог-практиктин ишмердүүлүгүнүн таанымдык (багыт алуучулук-изилдөөчүлүк), конструктивдүү жана практикалык-өзгөртүп түзүүчү компоненттерин ажыратууга болот. Таанымдык компонент тарбиялоонун субъектинин педагогикалык тутум жана аны башкаруу ыгы жөнүндө билимдерди алуу максатында педагогикалык маалыматты активдүү издөөсүндө жана ага ээ болуусунда жатат. Анда маалыматты, тарбиялоонун объекттери менен субъектерин, педагогикалык тутум орун алган чөйрөнү иликтөө, илимий, окуу, этикалык, эстетикалык маалыматты окуп-үйрөнүү билгичтиктеринин барлыгы менен байланышкан тарбиячынын ишмердүүлүгү да ушуга кирет.

Конструктивдүү (долбоорлоочу жана пландуу) компонент өзү менен практикалык иштин натыйжасын алдын ала берүүчү идеалдуу моделдерди түзүү максатына ээ болгон педагогдун ишмердүүлүгүн берет. Ал конкреттүү педагогикалык максаттарды коюу, инсандын жамаатта өнүгүүсүн долбоорлоо жана пландоо билгичтигин, ошондой эле инсандын тарбиялоого жатуучу айрым сапаттарын; максатка жетишүү ыктарын долбоорлоо жана пландоо, ыкты тандоону жүзөгө ашыруу билгичтигин, ошондой эле тарбиялоонун объектиси менен субъектисинин өзүнүн ишмердүүлүгүн болжойт.

Практикалык-өзгөртүп түзүүчү компонент тарбиялоонун объекти менен субъектинин түздөн-түз өз ара аракеттешүүсүндө, педагогикалык тутумдун элементтерин таанууну, объекттерге окуу-тарбиялык

маалыматты кабарлап, педагогикалык таасир кылуунун объекттерин жетектөөнү практикада түздөн-түз жүзөгө ашырууда жатат.

Биз белгилеп өткөндөй, болочок башталгыч класс мугалимдеринин социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарын калыптандырууда жетектөөчү орун, студенттерди окутуу менен тарбиялоону түздөн-түз жетектөөнү жүзөгө ашырышуучу жогорку мектептин окутуучуларына таандык болот. ЖОЖдун окутуучулары студенттердин психологиялык-педагогикалык дисциплиналарды, атайын курстар менен атайын семинарларды окуп-үйрөнүү процессин башкарышат, педагогикалык практиканы жетектешет, өзү билим алууга жана өзүн тарбиялоого багытташат.

Болочок башталгыч класс мугалиминин социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарын калыптандыруу процессинин майнаптуулугу студенттердин адептик жана кесиптик калыптануусуна бирдиктүү жетекчилик кылууга жетишүү зарылдыгын болжойт. Бул биримдик төмөнкү багыттар боюнча жүзөгө ашырылат:

1. Жетекчиликтин бардык компоненттеринин табигый өз ара байланышы (студенттердин астына милдеттерди коюу, адептик-кесиптик ишмердүүлүктүн мазмунун аныктоо, ушул процессти жетектөөнүн формалары менен усулдарынын комплексин колдонуу, адептик-кесиптик сапаттардын калыптангандыгын баалоо чен-өлчөмдөрүн аныктоо);

2. Студенттерге карата бирдиктүү талаптарды иштеп чыгуу;

3. ЖОЖдун (атайын жана жалпы кафедралардын) окутуучуларынын, мектеп мугалимдеринин, коомдук уюмдардын өкүлдөрүнүн биргелешкен жана координацияланган иш-аракеттери;

4. Болочок башталгыч класс мугалиминин социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарын калыптандыруу процессинин жүрүшү менен натыйжаларын бирге талкуулоо, талдоо.

Болочок башталгыч класс мугалиминин социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарын калыптандыруу процессин жетектөөнүн курамдык компоненти алардын ишмердүүлүгүнө көзөмөл менен аларга усулдук жардам көрсөтүүнүн биримдиги болуп саналат. О.А. Абдуллина интегралдуу (студенттердин бүткүл ишмердүүлүгүнүн натыйжалары) да, элементтер боюнча да (иштин жеке түрлөрү) талдоону сунуштайт, бирок сөзсүз көрсөткүчтөрдүн комплекси боюнча [1, с. 131].

Мисалы, практиканын натыйжаларын интегралдуу талдоо студенттердин практикалык ишмердүүлүктү теориялык андоо даражасын, студенттердин ишмердүүлүгүнүн кесиптик-педагогикалык билгичтиктери менен сапаттарынын калыптангандык даражасын (предметтер боюнча сабактарды, класстан тышкары тарбиялык иштерди); педагогикалык кесипке, балдарга, педагогикалык практикага мамилелерин (жоопкерчилик, өз алдынчалык, чыгармачылык, ишке кызыгуу даражасын); семинарлардагы, усулдук кеңешмелердеги жана консультациялардагы ишинин сапатын; педагогикалык ишмердүүлүктү

талдоо жана өзүн талдоо деңгээлин эсепке алууну караштырат.

Ошентип, болочок башталгыч класс мугалиминин социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарын калыптандыруу процессин башкаруу окуу процессин, педагогикалык практиканы, атайын курстарды, студенттердин өзүн тарбиялоосун жана өзү билим алуусун уюштурууда профилдик кафедралардын максатка багытталган ишмердүүлүгү; мугалимдерди адептик жана кесиптик даярдоонун принциптеринин биримдигин жана алардын кызматтарынын өз ара байланышын жүзөгө ашыруу; даярдоонун жол-жоболук-мазмундук жана мотивациялык-баалуулуктук кырларынын биримдигин караштырган каражаттардын белгилүү бир тутумун колдонуу; студенттердин атайын курстарды өз алдынча тандоосу үчүн шарттарды түзүү; болочок башталгыч класс мугалимдеринде ишмердүүлүктүн өрнөктөрүнүн – бийик адептүүлүк менен кесипкөйлүктүн үлгүлөрүнүн барлыгы; ишкердик, жогору уюмдашкандык, болочок башталгыч класс мугалими кирүүчү тарбиялык жамаатта (студенттик тайпада, кафедрада, коомдук уюмда) чыгармачылыкка, кесиптик жетишкендиктерге жана адептик баалуулуктарга багыт алуу; болочок башталгыч класс мугалиминин социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарынын калыптангандыгын алардын окутуунун ар кыл этаптарындагы адептик-кесиптик даярдыгын талдоонун негизинде баалоочу пикирлер тутумун түзүү жана алынган маалыматтардын негизинде окутуунун мазмуну менен усулдарын түзөтүү, алардын астына айкын кесиптик келечекти коюу; биринчи курстан баштап студенттердин өзүн таануусун жана адептик-кесиптик өзүн тарбиялоосун уюштуруу аркылуу жүзөгө ашырылат.

Жогоруда баяндалганды жалпылап, окуучуларды руханий-адептик тарбиялоо милдеттерин ийгиликтүү чечүү болочок башталгыч класс мугалиминде конкреттүү социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттардын бүтүндөй бир катары болгондо гана жүзөгө ашырыла алат деген тыянак жасоого болот. Бул көйгөйдү чечүүнүн ийгилиги болочок башталгыч класс мугалиминде зарыл билгичтиктердин барлыгынан да көз каранды. Билгичтиктер социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарды, билимдер менен көндүмдөрдү окуу-тарбия ишинде ийгиликти камсыздоочу ой жүгүртүү жана практикалык иш-аракеттер менен бириктирүүчү татаал психологиялык түзүлүштөр катары аныкталат. Билгичтиктердин калыптангандыгынын өзөгү жана өнүгүү деңгээли инсандын социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарынан, кесиптик-этикалык билимдердин, көндүмдөрдүн жана тажрыйбанын мүнөзү менен мазмунунан көз каранды болушат. Башкаруу түрмөгүнүн ар бир этабында максаттарга жетишүү кесиптик билгичтиктердин жыйындысын колдонуу менен камсыздалат.

Ошентип, ар бир мугалим бийик кесиптик чеберчиликке жетише алат. Бул үчүн кесиптик окутуу, чоң чыгармачылык практика, жөндөмдүүлүктөр, үзгүлтүксүз социалдык-баалуулуктук жана кесиптик

өзү билим алуу менен өзүн тарбиялоо талап кылынат. ЖОЖ педагогду-чеберди толук өлчөмдө даярдай албайт, бирок ал аны болочок чыгармачылык педагогикалык иште аяктатуу үчүн бардык өбөлгөлөрдү камсыздоого тийиш. Окутуу процессинде болсо студент адис болуп чыгууга, б.а. билимдердин жетишээрлик жыйындысына ээ болууга, педагогикалык сабаттуу ойлонууга үйрөнүүгө, социалдык-баалуулуктук жана кесиптик сапаттарын өнүктүрүүгө, педагогикалык ишмердүүлүк үчүн зарыл көндүмдөр менен билгичтиктерге ээ болууга тийиш.

Адабияттар:

1. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. - М.: Просвещение, 2 изд., 1990.
2. Волков Г.Н. Этнопедагогика. - Чебоксары, 1974.
3. Макаренко А.С. Педагогические сочинения в 8 т. - Т 5. / Под ред. М.Н. Кондакова. - М.: Педагогика, 1983-1986.
4. Писаренко В.И., Писаренко И.Я. Педагогическая этика. - Минск: Народная асвета, 1986.
5. Сатпаев К.С. Формирование гуманистической морали студентов в процессе изучения русской и современной литературы. - Дис. ...канд.пед.наук: 13.00.01. - Ташкент, 1988.
6. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. - М., 1975.
7. Толстой Л.Н. Полн. собр. соч. - Т. 9. - М., 1937.
8. Уткин С.С. Моральный кодекс и профессиональная специфика морали. - Ростов-на Дону, 1964.
9. Чернокозова В.Н., Чернокозов Н.И. Этика учителя. - Киев, 1973.

Рецензент: д.пед.н., профессор Сияев Т.М.
